

INSTITUTE OF CULTURE, PHILOSOPHY AND ART
VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY

Aivaras Stepukonis
A CRITIQUE OF THE IDEAS OF “A WORLD PHILOSOPHY”
Philosophical and Historiographical Projects
in the Honolulu Comparative Movement

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Philosophy (01 H)

Vilnius, 2005

**INSTITUTE OF CULTURE, PHILOSOPHY AND ART
VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY**

Aivaras Stepukonis
A CRITIQUE OF THE IDEAS OF “A WORLD PHILOSOPHY”
Philosophical and Historiographical Projects
in the Honolulu Comparative Movement

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Philosophy (01 H)

Vilnius, 2005

The right of doctoral studies was granted to Vytautas Magnus University jointly with the Institute of Culture, Philosophy and Art on July 15, 2003, by the decision No. 926 of the Government of the Republic of Lithuania.

The dissertation was prepared at the Institute of Culture, Philosophy and Art in the period of 2001–2005.

Scientific Supervisor:

prof. habil. dr. ANTANAS ANDRIJAUSKAS (Institute of Culture, Philosophy and Art, humanities, philosophy – 01 H)

The dissertation will be defended at the Council of the Science of Philosophy of the Institute of Culture, Philosophy and Art and Vytautas Magnus University:

Chairman

prof. habil. dr. BRONISLOVAS GENZELIS (Vytautas Magnus University, humanities, philosophy – 01 H)

Members:

prof. habil. dr. ALGIRDAS GAIŽUTIS (Vilnius Pedagogical University, humanities, philosophy – 01 H)

prof. habil. dr. JUOZAS ALGIMANTAS KRIKŠTOPAITIS (Institute of Culture, Philosophy and Art, humanities, philosophy – 01 H)

prof. habil. dr. ZENONAS NORKUS (University of Vilnius, social sciences, sociology – 05 S)

dr. LORETA POŠKAITĖ (Institute of Culture, Philosophy and Art, humanities, philosophy 01– H)

Opponents:

prof. dr. LEONIDAS DONSKIS (Vytautas Magnus University, humanities, philosophy – 01 H)

doc. dr. AUDRIUS BEINORIUS (University of Vilnius, humanities, philosophy – 01 H)

The defence of the dissertation will be held at 11 am on April 22, 2005 at a public session of the Council of the Science of Philosophy of the Institute of Culture, Philosophy and Art and Vytautas Magnus University in the Hall of the Institute of Culture, Philosophy, and Art, Room 216.

Adresas: Saltoniškių str. 58, LT-08105 Vilnius, Lithuania

The summary of the dissertation was mailed on March 18th, 2005.

The dissertation is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, the library of the Institute of Culture, Philosophy and Art, and the library of Vytautas Magnus University.

**KULTŪROS, FILOSOFIJOS IR MENO INSTITUTAS
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS**

Aivaras Stepukonis

„PASAULINĖS FILOSOFIJOS“ IDĖJŲ KRITIKA

**Filosofiniai ir istoriografiniai projektai
Honolulu komparatyvizmo sąjūdyje**

**Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filosofija (01 H)**

Vilnius, 2005

Doktorantūros ir daktaro mokslų laipsnių teikimo teisė suteikta Vytauto Didžiojo universitetui kartu su Kultūros, filosofijos ir meno institutu 2003 m. liepos 15 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 926.

Disertacija rengta 2001–2005 metais Kultūros, filosofijos ir meno institute.

Mokslinis vadovas:

prof. habil. dr. ANTANAS ANDRIJAUSKAS (Kultūros, filosofijos ir meno institutas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

Disertacija ginama Kultūros, filosofijos ir meno instituto bei Vytauto Didžiojo universiteto Filosofijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas

prof. habil. dr. BRONISLOVAS GENZELIS (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

Nariai:

prof. habil. dr. ALGIRDAS GAIŽUTIS (Vilniaus pedagoginis universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

prof. habil. dr. JUOZAS ALGIMANTAS KRIKŠTOPAITIS (Kultūros, filosofijos ir meno institutas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

prof. habil. dr. ZENONAS NORKUS (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05 S)

dr. LORETA POŠKAITĖ (Kultūros, filosofijos ir meno institutas, humanitariniai mokslai, filosofija 01 – H)

Oponentai:

prof. dr. LEONIDAS DONSKIS (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

doc. dr. AUDRIUS BEINORIUS (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

Disertacija bus ginama viešame Filosofijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2005 m. balandžio 22 d. 11 val. Kultūros, filosofijos, ir meno instituto salėje, 216 kabinete.

Adresas: Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius, Lietuva

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2005 m. kovo 18 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo, Kultūros, filosofijos ir meno instituto bei Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekose.

SUMMARY OF DOCTORAL DISSERTATION

The Existential Context of the Investigation

The turn of the 21st century witnesses a relatively new – perhaps completely new – phenomenon called by sociologists, philosophers, cultural anthropologists, and politicians globalization. Different forms of activity driven by advanced technologies have expanded to encompass the world. Quantitative changes have reached a scale where they become qualitative (similar to the world of physics where at a certain degree or nodal point one aggregate state of matter changes into another). In the age of globalization, we are seriously shifting from the *idea* of the one world, which had been feeding the imagination of individual philosophers and thinkers in the past, to the *praxis* of the one world.

Specialists in international relations diligently discuss the world as a unified field of practical activity and use such terminology as “the new world,” “the world order,” “the new world order” (or, for that matter, “the world chaos”), or “the global governance network” without assuming the burden of proving that such things exist. We have learned to see the world as global, as one geopolitical entity, where our future is being decided upon whether consciously, half-consciously or hypothetically. This skill has been acquired not only through the availability of pictures from space or media influence, but primarily from well-informed politicians and political scientists who know history, understand historical changes and wisely do not wish to draw the line between what is local and what is international. Their non-wish stems from a factual impossibility and this impossibility comes from the actual state of the world.

What is this world like according to the specialists of international relations? For some¹ the global world is the area where the major western and non-western civilizations interact. For others² it is the halo of tension surrounding the whole Earth and linking the most powerful countries. For yet others³ it is a global governance network connecting countries and even continents, a network that functions at the institutional level often leaving only a secondary role to play for nation states. These ideas are promoted by researchers of global diasporas, sociologists, and experts of international relations.

¹ See Samuel P. Huntington. “The Clash of Civilizations.” *Foreign Affairs*. Summer, 1993.

² See Robert Cooper. *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-first Century*. London: Atlantic Books, 2003. Robert Kagan. *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York: Vintage Books, 2004.

³ See Anne-Marie Slaughter. *A New World Order*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2004.

The conceptual sketches of the world they draw betray the fact that *among the academic community the global world is unanimously considered as an obvious phenomenon which requires no proving. Scientists would rather use their energy creating interpretative schemes and theorizing about globalization as a phenomenological given.*

Theorists⁴ of global diasporas present a well-documented historical sociological fact that the cultural geographic interaction of peoples is far from being a new discovery of the 20th century. On the contrary, mobility and interaction of nations have a very long history as people used to move in crowds of millions and cover large distances around the globe. Still, it is acknowledged that the scope of human mobility today has expanded significantly and its speed and frequency have increased to reach new capacity. People travel a lot, experience a lot while traveling, and change fast with the experience. The essence of the change is the globalization of the human person, the latter's orientation towards global processes of humanity. *Today's world is more unified though paradoxically it is also more diverse. Thus, one of the core philosophical concerns is still acute today: what is the relation of the one and the many in being? New faster means of transportation and communication allow us to reach any, even the outermost, destination on the Earth relatively easily, quickly, and precisely. The interactions of nations are more frequent and more complex. They disclose fundamental differences of history, cultures, languages, traditions, and religions that are often grasped for the first time – and in many cases very painfully. In today's world there is more emphasis on clustering countries according to their culture and civilization, as these particular differences explain best the abundant conflicts in today's world.*

In the context of a world that is both more unified and more diversified, western thinkers, philosophers in particular are reproached for their eurocentrism⁵. They are reproached for keeping to their intellectual tradition, and for their shortsighted supposition that Western civilization owns the wealth and power of the whole world. The historical data on diasporas show the qualitative difference between the forms of mobility and interaction between generations in today's world of globalization. *The historical experience of diasporas illustrates the interaction of nations with the purpose to exploit but not to understand each other; whereas contemporary global forms of migration are characterized not by exile or imprisonment in a foreign cultural environment – though the latter happens, too – but by free, creative, and genuine desire to understand foreign environments through participation. Humanity is moving*

⁴ See Robin Cohen. *Global Diasporas*. UCL Press, 1997.

⁵ From the early decades of the 20th century, especially after the publication of such books as Oswald Spengler's *Der Untergang des Abendlandes: Umriss einer Morphologie der Weltgeschichte*. 2 Bde. München 1918/1922.

towards a new world order, a 'metacivilization' with common values, processes, and organization, where cultural, national, and religious conflicts based on cultural differences are so easy to ignite and difficult to put out. In a world like this it is necessary to trace the origins of such differences (similarities as well), and study the conditions of their appearance. It is important to raise the awareness of the representatives of these diverse civilizations and to encourage them to look for common grounds to foster intercultural understanding.

With regard to the existing world, philosophers do not keep aloof, they do rise from their cozy armchairs and confront the factual world where it is most problematic. "Innovative" ideas put forward today by the experts of international relations who emphasize the role of different civilizations in the global world, in fact were generated by the Honolulu movement of comparative philosophy much earlier. The members of the movement were already aware of the vital need to bring together foreign, often conflicting, civilizations and search for common intellectual footage between them. As a response to the problem they proposed the idea of "a world philosophy." Also, they understood how fragile and illusory the unity of different civilizations could be upon closer inspection. They saw that particular conditions of life, emerging new world organizations, extending long-term international relations, inevitably penetrate the practice of contemporary philosophy and in the eyes of different thought traditions raise questions about the globalization of philosophy itself - an ability to systematically encompass the epistemic diversity of the world.

The Field of the Investigation

The study analyzes ideas of "a world philosophy" formulated by the members of the Honolulu movement of comparative philosophy. This intellectual movement came about through the close cooperation of three institutions: the Department of Philosophy of Hawaii University, the scholarly journal *Philosophy East and West*, and the East-West Philosophers' Conferences. The Movement achieved significant scientific results and attracted the attention of humanistic scholars all around the world. I will list the accomplishments that place the Honolulu movement of comparative philosophy at the forefront of contemporary humanities. I will look at the exact historical context, the center of intellectual activity, where the ideas of "a world philosophy" were generated and discussed in a most thorough fashion and from many different perspectives:

- (a) *The initial question:* the Honolulu movement of comparative philosophy was initially inspired by the idea of "a world philosophy." Its existential significance was underscored by the increased interest of both east-

ern and western philosophers in the intellectual traditions of other civilizations. It was also necessitated by the disorder, violence, inhumanity, suffering, and miscommunication of the two World Wars which were shocking disasters and could be helped only through creating a common semantic field world-wide;

- (b) *International academic recognition and influence*: since the very first East-West Philosophers' Conferences, the scientific cooperation programs of global scale were implemented at the Honolulu Center. The most prominent representatives of the movement are leading figures of other influential international scientific institutions, international representatives, executives, executive presidents, vice presidents, presidents, and honorary presidents. They are active board members of international scientific journals and other publishing projects. A number of them work or have worked as editors-in-chief of the above mentioned publications, some were even their founders;
- (c) *Extensive scientific literature*: the publications that recorded the proceedings of the East-West Philosophers' Conferences, the main publisher and distributor of which is Hawaii University Press, have found their way to the libraries of all major institutions of education both in the East and in the West;
- (d) *Personal representation of the cultural regions*: the participants of the East-West Conferences individually represent thinking traditions in word and in deed. Outstanding Indian scholars teach about India, Arabs inform about the Arabic world, Chinese about China, Europeans and Americans explain the western world. Of course, there are exceptions, but the main principle is kept: colleagues-scientists from other countries learn about foreign intellectual traditions from their direct personal representatives. This methodological principle is assumed equally both by the conference participants and organizers as a hermeneutical precondition making such conferences possible to begin with;
- (e) *Geographical location*: the headquarters of the movement are on the Hawaii islands that are geographically located between East and West, North and South. This has not only symbolic, but also practical significance. It allows easier connectivity and correspondence for the participants and organizers;
- (f) *Cultural environment*: Hawaii offers a special historical, cultural, and racial environment. Hawaii is the fiftieth – the last – state to join the USA, but this state enjoys a strong ethnic identity. The locals still use the Hawaiian language, and some speak a unique Creole dialect. The ethnic features of the locals illustrate the adventurous history of assimilation between Asian, European, and local islanders' tribes. The ethnic repre-

sentation in Hawaii is the most diverse in the United States, and possibly, in the world. The special geographical and cultural environment exerts a positive effect on the overall intellectual atmosphere of the conferences. The result is smoother, more productive, more open and more sensitive atmosphere at the event. Without such an atmosphere the project of comparative philosophy could hardly be fruitful.

The Relevance of the Topic

The topic of "a world philosophy" (including its historical developments such as the "new" comparative philosophy), is relevant in three ways:

- (a) First, it has *existential* relevance: it expresses one of the essential features of the contemporary world – our planet is globalized, unified, transformed into one closely linked system of global interdependence;
- (b) The topic of "a world philosophy" has *scientific* relevance: living in the globalized world is reflected in theories and works of contemporary philosophers. Attempts to create "a world philosophy" serve as a case in point. They are present in the recent history of an influential philosophical tradition – the Honolulu movement of comparative philosophy – which allows to interpretations of our current scientific reality. The Honolulu movement of comparative philosophy, along with its main institution East-West Philosophers' Conferences, is the object of wide international discussions, often assuming the leading role in guiding such discussions at the largest academic centers East and West alike, including their publications;
- (c) Finally, I would like to mention the *local cultural* relevance of the topic: it illuminates Lithuania's issues as a distinct culture trying to refind its place in the world community. The spiritual relationship of simultaneously identifying oneself with Lithuania and with the world are very briefly touched upon in this study. I consider this part of my investigation as preparatory for a fruitful general discussion.

Up-to-Date Research and the Contribution of the Investigation

I would like to name the local and international authors, who had significant impact on my investigation. In many ways they inspired and encouraged a deeper analysis of the problems surrounding a world philosophy. They also prompted and occasionally suggested how to deal with unexpected methodological problems and other obstacles.

First, I would like to highlight the huge corpus of philosophical, historiographical, and cultural literature that constitutes the East-West Center's

publication series, which was started by Charles Moore at Hawaii University immediately after the Second World War. The series include dozens of volumes which summarize speeches delivered by philosophers from all over the world at the East-West Conferences. You will find numerous quotations from these speeches in the text of the study. The series also includes the journal *Philosophy East and West* founded by Charles Moore. The literary tradition of Honolulu comparative philosophy is so rich that the only possible approach is selective reading. Efforts to study all publications thoroughly would have taken several years. Other foreign thinkers, that are discussed in the investigation and actually named in its title, are the historiographer Arthur Oncken Lovejoy and his book *The Great Chain of Being: A Study of the History of an Idea* (New York: Harper & Row, Publishers, 1965) as well as the selection of his articles *Essays in the History of Ideas* (Capricorn Books, G. P. Putnam's Sons, 1960); the historiographer of ideas Hajime Nakamura and his book *A Comparative History of Ideas* (First Indian edition. Jawahar Nagar, Delhi: Motilal Banarsidass, 1992) as well as *Ways of Thinking of Eastern Peoples: India, China, Tibet, Japan* (Ed. by Philip P. Wiener. Revised edition. Honolulu: East-West Center Press, 1964; the latter book is rarely quoted in the study to keep balance); the sociologist Randall Collins and his work *The Sociology of Philosophies: A Global Theory of Intellectual Change* (Cambridge, Massachusetts, and London, England: The Belknap Press of Harvard University Press, 1998); the expert of oriental studies Wilhelm Halbfass and his monograph *India and Europe: An Essay in Philosophical Understanding* (Motilal Banarsidass Publishers Pvt. Ltd., Delhi, 1990); the sociologist Robin Cohen and his book *Global Diasporas* (UCL Press, 1997); the political scientist Samuel P. Huntington and his article "The Clash of Civilizations?" (*Foreign Affairs*. Summer, 1993, p. 22-49); the political scientist Robert Cooper and his book *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-first Century* (London: Atlantic Books, 2003); political scientist Robert Kagan and his work *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order* (New York: Vintage Books, 2004); the legal investigator Anne-Marie Slaughter and her book *A New World Order* (Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2004). All these scholars contributed to the interdisciplinary character of this investigation.

In Lithuania, the topic of "a world philosophy" has attracted the most attention from the following scholars: Antanas Andrijauskas in his works „Honolulu komparatyvistikos centro suklestėjimas“ (*Lyginamoji civilizacijos idėjų istorija*. Vilnius: VDA leidykla, 2001, p. 517-31), „Honolulu komparatyvizmas“ (*Kultūrologijos istorija ir teorija*. Vilnius: VDA leidykla, 2003, p. 326-329), „Komparatyvistinės filosofijos metodologinės metamorfozės“ (*Rytai-Vakarai: Kultūrų sąveika*. Vilnius: Lumen fondas, 2002, p. 7-41);

Julius Vaitkevičius in his article „Rytų ir Vakarų mąstymo tradicijų dialogo paieškos ankstyvajame Honolulū komparatyvizmo sąjūdžio etape“ (*Rytai-Vakarai. Komparatyvistinės studijos II. Kultūrologija 7*. Vilnius: Kultūros ir meno institutas, 2001, p. 299–320).

The following scholars discussed issues related to the Honolulu movement of comparative philosophy, the East-West Conferences and studies published in the journal *Philosophy East and West*: Antanas Andrijauskas in his works and monographs „Civilizacijos teorijos metamorfozės ir komparatyvizmo idėjų sklaida“ (*Kultūra ir civilizacija*. Vilnius: Gervėlė, 1999, p. 8–156), „Orientalistika ir komparatyvistinės studijos“ (*Rytai-Vakarai. Komparatyvistinės studijos II. Kultūrologija 7*. Vilnius: Kultūros ir meno institutas, 2001, p. 12–168), *Lyginamoji civilizacijos idėjų istorija* (Vilnius: VDA leidykla, 2001), „Istorinė Rytų ir Vakarų civilizacijų santykių raida“ (*Rytai-Vakarai. Komparatyvistinės studijos III. Kultūrologija 8*. Vilnius, 2002, p. 11–195), *Kultūrologijos istorija ir teorija* (Vilnius: VDA leidykla, 2003), „Komparatyvistinės kultūros brologijos vieta kultūros fenomeną tyrinėjančių mokslų sistemoje“ (*Kultūros istorijos tyrinėjimai*. T. 5. Vilnius, 1999, p. 36–86), „Komparatyvizmo antinomijos: kultūros mokslų sintezės paieškos“ (*Logos*, Nr. 17, 1999, p. 75–106), „Rytų ir Vakarų dichotomija civilizacinės komparatyvistikos požiūriu“ (*Acta Orientalia Vilnensia*. Nr. 1, 2000, p. 11–27); Audrius Beinorius in his articles and books *Sąmonė klasikinėje Indijos filosofijoje* (Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2002), „Intelektualinės indų kultūros recepcija Vakaruose: komparatyvizmo metamorfozės“ (*Logos*, Nr. 20, 2000, p. 90–113), „Indų filosofinė epistema šiuolaikinės komparatyvistinės metodologijos perspektyvoje“ (*Rytai-Vakarai: komparatyvistikos studijų antologija*. T.1. Vilnius: Vaga, 2002, p. 127–144), „Sąmonės problematika Indijos filosofijoje: fenomenologinis-komparatyvinis pjūvis“ (*Filosofija, sociologija*, Nr.4, 1999, p. 19–28), „Budologijos istorija kaip kultūrinės Rytų ir Vakarų sąveikos atspindys“ (*Rytai-Vakarai: kultūrų sąveika*. Vilnius: Logos, 2002, p. 64–71); Leonidas Donskis in his monograph *Moderniosios kultūros filosofijos metmenys* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993); Vytautas Kavolis in his works *Moralizing Cultures* (Lanham: University Press of America, 1993), *Kultūros dirbtuvė* (Vilnius: Aidai, 1996), „Civilizacijos analizė kaip kultūros sociologija“ (*Sociologija*, Nr. 2, 1998), *Civilizacijų analizė* (Vilnius: Baltos lankos, 1998); Loreta Poškaite in her works *Estetinė būtis daoizme* (Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2004), „Tradicinės kinų kultūros tyrinėjimas tarpcivilizaciniame dialoge“ (*Rytai-Vakarai: kultūrų sąveika*. Vilnius: Logos, 2002), „Tolimųjų Rytų religinių-filosofinių sistemų tipologiniai panašumai ir skirtumai“ (*Rytai-Vakarai: komparatyvistinės studijos*. T. 1. Vilnius: Vaga, 2002, p. 145–178), „Kūrybingumo suvokimas klasikinėje kinų ir „poklasikinėje“ Vakarų filosofijoje“ (*Liaudies kultūra*, Nr. 6, 2000, p. 37–44);

„Kinų mąstymo situatyvumas Vakarų postmodernistinės kultūros orientacijos kontekste“ (*Rytai-Vakarai. Komparatyvistinės studijos II. Kultūrologija* 7. Vilnius: Kultūros ir meno institutas, 2001, p. 211–248); Algis Uždavinys in his works „Neoplatoniškoji ir koraniškoji hermeneutika: panašumai ir skirtumai“ (*Logos*, Nr. 19, 1999, p. 14–17; Nr. 20, 2000, p. 62–79), „Šventumo samprata ankstyvojoje krikščionybėje ir sufizme“ (*Logos*, Nr. 18, 1999, p. 79–86), „Islamo civilizacijos bruožai komparatyvistiniu požiūriu“ (*Rytai-Vakarai. Komparatyvistinės studijos II. Kultūrologija* 7. Vilnius: Kultūros ir meno institutas, 2001, p. 249–272), „Hermeneutinė Rytų-Vakarų priešpriešos problema“ (*Rytai-Vakarai: komparatyvistinės studijos*. T. 1. Vilnius: Vaga, 2002, p. 179–196).

The resources mentioned above clearly demonstrate that the issues discussed in the study have not been neglected by others. When investigating the ideas of “a world philosophy” I have not found literature scarce, on the contrary, it is abundant. The books and articles listed provide the context for discussion and bring into relief the study’s novel aspects. *This investigation is special in two ways: (a) though the ideas of “a world philosophy” discussed by the Honolulu movement of comparative philosophy do appear in works by other authors, they are touched upon but in passing; in contrast, the present investigation in developing a typology of these ideas applies a systematic approach to their analysis; (b) another significant aspect of the study lies in the meaningful creative way in which it integrates historiographical, sociological, and philosophical perspectives and offers an interdisciplinary approach to the ideas of “a world philosophy” that is both constructive and critical.*

The Goals and Objectives of the Investigation

The goals of the investigation are:

- (a) to explain why it is meaningful to discuss the ideas of “a world philosophy” along with related issues in the contemporary world of globalization;
- (b) to thoroughly and systematically explore causes, methods, and practices of the Honolulu movement of comparative philosophy against the ideas of “a world philosophy”;
- (c) to define the usages of “a world philosophy” that are the most salient in the context of the East-West philosophers’ Conferences and to draw a typology of the ideas of “a world philosophy” based on these definitions;
- (d) to sort out the ideas of “a world philosophy” and discuss them critically from the perspectives of logic, semantics, and phenomenology;

- (e) to disclose the methodological links between intercultural philosophy and the comparative historiography of ideas;
- (f) to investigate and define the scientific perspectives of the historiography of ideas, its characteristic approach, its methods and topics; by way of case studies, to highlight the specific nature of historiography and demonstrate some critical differences between it and philosophy as two distinct subject areas;
- (g) to disclose the methodological tension that marks the relation of comparative philosophy and historiography; to stress the danger of substituting the comparative historiography with ideas for comparative philosophy;
- (h) to emphasize the significance of comparative historiography at it relates to ideas of "a world philosophy", and highlight the dialog between different traditions of thinking carried by cultural representatives on issues relevant to contemporary philosophy.

The objectives of the investigation are:

- (a) to trace the historical origins and developments of an issue prior to its theoretical analysis, the historiographical exposition being a proper humanistic contextualization of the problem under scrutiny. (I treat the historical data as prolegomena to a given theoretical issue);
- (b) to analyze the data by distinguishing concepts, by defining the usage of terms, and by paying heed to the nuances of word meanings, as well as by disclosing hidden premises;
- (c) to organize the analyzed meanings of concepts and terms into more complex semantic groups – generalizations, insights, and sequences of arguments – in a way that best fulfills the goals and objectives of the study.

The Methods of the Investigation

The methods applied in the study are best defined as a hybrid or interdisciplinary. Though it is a philosophical study, it also covers subjects that belong more properly to other branches of study such as; global studies, the historiography of ideas, the sociology of knowledge, political science, and cultural studies. The combination of interdisciplinary methods is particularly encouraged in the contemporary humanities as an effective antidote to the dangers of exaggerated specialization: *lack of holistic education, the separation of the sciences, and the alienation of the academic community.*

One of the primary tools applied in the investigation of a world philosophy was appropriate selection and reading of relevant scholarly literature. The selection of readings was based on the following criteria:

- (a) the text should be directly related to the subject-matter of the study;

- (b) the authors should be well known around the world or at least recognized by the Lithuanian academic community (the recognition was measured against the reputation of the scientific journals, publishers, academic institutions the author is published by and cooperates with, and finally against the frequency of quotations from the author's in scholarly publications);
- (c) the author's ideas should be significant and informative in my own personal judgment.

Due to an abundance of publications and difficulties in sorting them out, I was very cautious and tried to avoid some easily accessible articles, especially those that could be downloaded from the Internet. The choice of the topic in the study is tied up with a particular intellectual tradition, i.e. the Honolulu center of comparative philosophy, that in itself is a wealthy resource of literature and helped me to keep focused.

It must be noted that this study is not devoted to any individual philosopher or any one philosophical text. It investigates particular ideas disseminated under the name of "a world philosophy" and the ability or disability of these ideas to reflect reality. That is why I tried to avoid a panoramic or, better, fragmental way of approaching the topic. For purposes of supposed comprehensiveness an unreasonable attempt is made by some scholars to include too many authors, opinions, publications, and resources. I focused on a few prominent figures, especially when discussing the characteristics of the historiography of ideas (Arthur Oncken Lovejoy, Hajime Nakamura, and Randall Collins), and instead of going through dozens of articles, I choose to thoroughly investigate several huge comprehensive volumes: two books of 800 pages by Lovejoy, two volumes of over 1300 pages by Nakamura and a monograph of 1098 pages by Collins. The systematic analysis of these publications did not only require special attention, but it also took months rather than weeks to read one volume. I am sure that this strategy has proven to be more effective.

It is true that, limited to a few authors, I had to put aside my ambition to make a comprehensive study: in discussing several concrete applications of the historiography of ideas, I am neither looking for nor creating an abstract universal model which would include all the methods of historiography. Thus, the non-generalizing analysis of individual resources enabled me to discuss significant analytic and theoretical details which would have been left unnoticed if a panoramic approach had been applied. On the other hand, the historical and sociological introductions to various chapters of the study are an important part of the argumentative background. The historiographical introductions are based on different scientific encyclopedias. Among others, I would like to mention two volumes of *A Global Encyclopedia of*

Historical Writing edited by Daniel R. Woolf (New York & London: Garland Publishing, Inc., 1998). In it I found answers to my questions faster and more often than in other encyclopedias. Also, I would like to mention the monograph *Istorika* by Zenonas Norkus (Vilnius: Taura, 1996) which presents a very clear and well structured overview of the major schools of western historiography in Lithuanian.

I have already mentioned my caution when referencing the newest scientific publications. This caution is motivated by my knowledge of the simple fact that these publications are too abundant and would require far too large a physical effort to be read. Also, I have listed the difficulties one faces when attempting to assess the quality of these publications, which is impossible to do *a priori*. For an *a posteriori* analysis, I lacked time and the proper means. Nowadays, locating a good insightful article is an art in itself. These are the times of disagreement on what the principles of selection are, the times of consumerism which has also invaded academics by targeting their main means of communication – the written word. The consumerist approach leads to neglecting linguistic ethics (actually, logic) in publishing business by adopting the superlative jargon of advertising agencies and more often than not misleading potential consumers (readers). There is yet another serious reason for caution toward the publishing houses freshest offerings. This reason is historical distance and the ability to make wise use of it. Historical distance is an invaluable means of selection, which filters the impossible-to-comprehend scope of written works and which enables reasonably assess to the achievements and contributions made by the authors. Historical distance, even if it is a few decades, protects one from the temptation to follow any fashions-of-the-day which are as common in the world of science as in any other area of cultural activity.

While investigating the chosen topic, I attended a number of scientific conferences. The ones that deserve mentioning are the third East-West Conference “East-West: Interaction of Cultures” organized by the University of Vilnius in 1999 and the conference “Globalization: Lithuanian Nation Today and Tomorrow” organized by the Municipality of Kaunas in 2001. I was honored to speak in both. In the summer 2004, thanks to the Institute of Culture, Philosophy and Art along with the Foundation of Saulius Karosas, I participated in a two-week international seminar ‘Concepts of Order’ which was organized by *Institut für die Wissenschaften vom Menschen* and held in Cortona, Italy. During the seminar prominent scientists from such respected institutions as Princeton and Harvard Universities lectured on models of world order and analyzed issues related to global forms of existence. Attending their lectures, participating in the discussions and using the resources brought from the seminar were extremely useful for completing the investigation.

The Order and Logic of Presentation in the Investigation

This study consists of the Introduction and the two Parts: "Comparative Historiography of Ideas: The Globalization of the Past" and "A Critique of the Ideas of 'a World Philosophy'", respectively. The Introduction mentions different global processes which bestow a new quality on our lives and ways of living through new worldwide forms of interaction and communication. By experiencing the world as a totality with which many of us deal in practical terms on a day-to-day basis, it seems more and more natural to approach the uncoordinated pasts of different cultures as being parts of one history. The contemporary view of the world which I call "the globalization of the past" or "reverse globalization" is discussed in Part One of the investigation.

The Introduction and Part One provide the background for the main investigation undertaken in Part Two: *on the one hand*, when criticizing the ideas of "a world philosophy" expressed by the participants and associates of the East-West Conferences, it is necessary to stay consciencious of the characteristics that mark the contemporary global interactions of the world. That explains the growing need to think of the possibility of a world philosophy. *On the other hand*, it is necessary to acknowledge the fact that understanding the relatively unified contemporary world with all its cultural interactions, coexistence, and conflicts will be close to impossible if an integrating vision of a single common past is missing. Such a vision, or the lack thereof, will shape the direction today's world is going to take in the near future.

One of the conceptual tools for creating such a vision is the comparative historiography of ideas which plays a crucial role in laying out different projects of "a world philosophy". However, *the constantly increasing dominant role of the comparative historiography of ideas is slowly becoming a limitation to those projects by overshadowing their philosophical character. Such a state of affairs forces us to look back at the differences between the principles of philosophy and those of the historiography of ideas. The highlighted differences help to critically evaluate some attempts to shift from one perspective (most often philosophical) to another (most often historiographical) – these attempts are very frequent in the case of the Honolulu movement of comparative philosophy.*

So far I have discussed the order of presentation in the investigation as it is found in the text, but the order of the actual study was different. I feel an explanation of the latter will shed some light on why this specific order was chosen. The initial ideas for the study came while investigating the issues discussed in the Introduction and Part Two in turns. Part One was written last after realizing that any critical discussion of the ideas of "a world philosop-

hy” as expressed by the members of the Honolulu movement requires a much more thorough methodological analysis of the comparative historiography of ideas.

As far as the order of argumentation is concerned, many paragraphs of Part One should be inserted in the Section of Part Two entitled “World Philosophy as a Comparative Historiography of Ideas.” However, this would distort the proportions of the study. The scope of the investigation of the comparative historiography of ideas requires an independent part. On the other hand, it nicely links the Introduction and Part Two. The Introduction discusses the existential context of the study and emphasizes the present thinking. While Part One discusses the past, Part Two offers a creative vision of the future where the present and the past merge in the ideas of “a world philosophy.”

When writing the dissertation I tried – where appropriate and possible – to follow this order of presentation:

- (a) historiographical introduction to the issue in question;
- (b) interpretative summary of historical processes;
- (c) methodological analysis;
- (d) methodological critique;
- (e) philosophical critique;
- (f) philosophical insights.

In terms of logic, the latter order of presentation could be viewed as deductive – starting with the general and moving to the specific (e.g. Part One begins with the historiography of ideas and moves to the comparative historiography of ideas). But in terms of deeper theorizing, it is more moving from overall observation to focused analysis. In addition I would like to draw attention to the fact that in some places there is a progression of thought that is not so obvious. For example, three different case studies in Part One that are devoted to Arthur Oncken Lovejoy, Hajime Nakamura, and Randall Collins are presented in chronological order to keep balance among the thinkers who represent different stages of development of the historiography of ideas. On the other hand, Part Two, where a typology of the ideas of “a world philosophy” is constructed, starts with those ideas that lend themselves to criticism most and finishes with those that, in my opinion, are better-grounded and more acceptable. This progression reflects my critical, evaluative stance.

Conclusions Defended

1. The idea of "a world philosophy" can be discussed logically, semantically, and phenomenologically only if it is treated as a cluster concept that has to be analyzed in its basic units of meaning.

2. The analysis of a world philosophy cannot be successful if differences in method and perspective between the historiography of ideas and philosophy are not determined.

3. The salient characteristics of the historiography of ideas are: (a) extensive historical knowledge of diverse thinkers representing different traditions of thinking in the past; (b) ability to relate ideas of different origins and disclose meaningful theoretical similarities and differences; (c) unavoidable shallowness and externality of investigation; (d) absence of personal opinion.

4. The points of methodological divergence between the historiography of ideas and philosophy are: (a) historiographical studies simply do not leave space for philosophizing; (b) the driving force for historiography is "the passion of a detective" which is alien to philosophy; (c) historiography gives priority to what is typical and common in historical societies, which is not characteristic of philosophy; (d) the historiography of ideas actually proves that historical approaches to philosophy deprive it of its essence. Historiography of philosophy becomes a historiography of philosophy deprived of itself; (e) the historiography of ideas judges the value of a thought based on its social impact whereas philosophy applies the criterion of truth.

5. There are six distinguishable meanings of "a world philosophy" that are used by the Honolulu movement of comparative philosophy: (a) a world philosophy as philosophical syntheticism; (b) a world philosophy as philosophical universalism; (c) a world philosophy as a pathos of mutual meeting and reconciliation; (d) a world philosophy as a pathos of mutual complementation and enrichment; (e) a world philosophy as a comparative historiography of ideas; (f) a world philosophy as philosophical cosmopolitanism.

6. The idea of "a world philosophy" in its search for different models of philosophical dialog between the cultures of the East and the West most often stumbles, but in doing so it guards against many philosophical pitfalls. Thus, this seemingly negative outcome of a world philosophy becomes a positive theoretical achievement and it can properly be understood only as such.

7. The failure of *philosophical syntheticism* teaches us not to generalize, not to project unity where it is absent, and especially to avoid creating it artificially. The East and the West are rather confusing, vague cultural categories. So much so that it is far better to speak about individual geographical

locations than about abstract cultural clusters. Philosophical syntheticism as a conception is ungrounded and as a project is impossible to implement.

8. The failure of *philosophical universalism* teaches us not to confuse empirical findings from the common foundations of all cultures with the aprioristic concept of such a common foundation, which perhaps could be justified and applied in the political context of "building a common future", but hardly has any philosophical support. Philosophical universalism - under the name of "a world philosophy" - as it is stated by the Honolulu movement of comparative philosophy is unfounded.

9. The *pathos of mutual meeting and reconciliation* as well as the *pathos of mutual complementation and enrichment* teach not to confuse two very different functions of the mind - feeling and reasoning - that (depending on which one dominates) give very special shades of meaning of words such as "enrichment," "complementation," "meeting," "understanding," "reconciliation," and "agreement." Otherwise, philosophy, which is the art of thinking *par excellence*, sinks into or rises to the level of aesthetic perception where the main role is given to feelings of liking and proper emotional environment rather than to arguments. Both these pathoses are laudable as moral attitudes, but this is exactly why they are pre-philosophical and irrational attitudes, that is, non-theoretical and non-scientific.

10. *The comparative historiography of ideas* teaches us to resist the temptation toward a simple descriptive approach to the past and preserve a living theoretical relation with existing reality through the direct existential experience of it. The comparative historiography of ideas is desirable as a means of education, as a methodological introduction to the diversity of ways of thinking that are found in both native and foreign cultures. Still, it should not be confused with philosophizing proper, which is different in its theoretical perspective and the construction of meanings.

11. *Philosophical cosmopolitanism*, which perhaps signifies the most pragmatic sense of "a world philosophy," teaches us not to stay at the level of general hermeneutical principles, to be open to other traditions and ways of thinking; not to be satisfied with the shallow rhetoric of comradery, empathy, mutual good-will, and other pleasant gestures of friendship. Philosophical cosmopolitanism protects us from that illusory activity of the mind called intellectual provincialism. When one system of signification is uncritically supplanted by another one in an aborted attempt to understand the other. When the process of understanding the other is but a process of self-repeating and self-enforcing. Still, philosophical cosmopolitanism does not guarantee any positive philosophical outcomes. It is certainly necessary to cultivate and spread philosophical cosmopolitanism, that is, intellectual openness to atypical forms of thinking, but only in order to overcome the barriers of

communication and ultimately begin what is a philosophical discussion of a philosophical issue.

12. Cast in retrospective, the relation of the “old” world philosophy and the “new” comparative philosophy demonstrates that the so-called theoretical break in comparative philosophy separating the present endeavors of the Honolulu movement from those of the past is overstated. At least it is not as dramatic, since the similarities in this intellectual tradition still outweigh the differences. The “new” comparative philosophy and the “old” world philosophy have not reached the point of essential cleavage. Till now, both of them form a relatively continuous academic tradition.

The Practical Applicability of the Investigation

The materials presented in the dissertation can be used both in scientific and in pedagogical work. It is of primary relevance for teaching courses in philosophy, the historiography of ideas, international relations, studies of global diasporas, postcolonial studies, cultural studies at universities and other educational facilities. It may be especially useful with those topics that require an interdisciplinary treatment.

From a practical point of view, the results of the investigation should be significant for state representatives as well as agents of nongovernmental organizations who are active in the areas of international relations and diplomacy. These include cultural attachés, creators and administrators of international programs of academic and cultural exchange.

Since the data presented and the conclusions drawn in the study directly relate to the real circumstances in the contemporary globalized world, the dissertation may successfully fulfill the function of public education. Information is communicated in an easy-to-read, understandable manner, the text of the dissertation requires no prior technical preparation, it can be grasped by the general public.

DAKTARO DISERTACIJOS SANTRAUKA

XX–XXI amžių sandūroje stebime santykinius, o gal ir visiškai naują reiškinį, kurį sociologai, filosofai, kultūrologai, politologai sutartinai vadina „globalėjimu“: įvairūs veiklos pavidalai, kurių varomoji jėga – pažangiosios technologijos, ima reikštis pasauliniu mastu. Kiekybiniai pokyčiai yra tokie dideli, jog ilgainiui virsta kokybiniais (panašiai, kaip fizikiniame pasaulyje, pasiekus tam tikrą mazginį laipsnį ar tašką, pereinama iš vienos agregatinės būsenos į kitą). Globaliame amžiuje nuo vieningo pasaulio idėjos, ilgus amžius glamonėjusios atskirų mąstytojų vaizduotę, pagaliau nejuokais pereiname prie vieningo pasaulio praktikos.

Pastaruoju metu globalių diasporų tyrėjų, sociologų, tarptautinių santykių išmanytojų populiarinamos „pasaulinės santvarkos“, „pasaulinio administracinio tinklo“, „pasaulinio valdymo“, „pasaulinės suirutės“ ir panašios idėjos leidžia įsitikinti, jog *globalus pasaulis akademiniame bendruomenėje beveik visuotinai laikomas įrodymo nebereikalaujančiu, akivaizdžiu reiškiniu. Savo energiją mokslininkai veikiau skiria interpretuojamųjų schemų kūrimui, kurios padėtų teorizuoti fenomenologiniu požiūriu neabejotiną globalumo reiškinį.*

Dabarties pasaulis yra vientisesnis, tačiau – paradoksaliai – ir įvairesnis. Jame itin kontrastingu pavidalu plykstelėja vienas kertinių filosofinių rūpesčių: kaip suvokti vienio ir daugio santykį būtyje? Naujos, spartesnės susisiekiimo priemonės, ryšių technologijos, kitos bendravimo priemonės leidžia pasiekti bet kurį, netgi patį atkampiausią Žemės tašką santykinai greitai, tiksliai ir lengvai. Dažnėja bei sudėtingėja tautų sąveikos, kurių metu atsiveria pamatiniai civilizaciniai skirtumai – istorijos, kalbos, kultūros, tradicijos ir religijos. – Atsiveria ir yra (neretai itin skausmingu pavidalu) įsisąmoninami. *Dabartiniame pasaulyje daug prasmingiau šalis rūšiuoti pagal jų kultūrą arba civilizaciją, kadangi būtent tokie skirtumai daug tiksliau paaiškina daugybę konfliktų, kurie drasko nūdienos pasaulį.*

Šio, vienu metu vientisėjančio ir įvairėjančio pasaulio kontekste Vakarų mąstytojams, ypač filosofams vis dažniau priekaištaujama dėl eurocentrizmo¹, užsisklendimo savo intelektualinėje tradicijoje, trumparegiško išankstinio manyimo, jog vakarietiška tradicijai priklausantys viso pasaulio išminties turtai ir galia.

Išviejų istoriografijos duomenys rodo kokybinį skirtumą tarp praeities kartų judėjimo bei sąveikavimo ir tų bendravimo formų, kurios būdingos dabartiniam, globalėjančiam pasauliui: istorinė diasporų patirtis byloja apie tautų sąlytį siekiant išnaudoti, o ne pažinti viena kitą, tuo tarpu dabartinės globa-

¹ Nuo pirmųjų XX amžiaus dešimtmečių, pasirodžius tokiems veikalams kaip Oswaldo Spenglerio *Der Untergang des Abendlandes: Umriss einer Morphologie der Weltgeschichte*. 2 Bde. München 1918/1922.

lios migracijos formos vis labiau pasižymi ne tremties ar įkalinimo svetimoje kultūrinėje terpėje nuotaikomis – nors šių irgi nestinga, – o laisvu, kūrybingu ir nuoširdžiu troškimu suvokti svetimą aplinką, siekiant joje dalyvauti. Gyvenant ir veikiant pasaulyje, kuriame žmonija žengia į pasaulinę, „metacivilizacinę“ santvarką, saistomą bendrų vertybių, procesų ir sąrangų, kuriame, antra vertus, įsiliepsnoja lengvai įžiebiami, bet sunkiai gesinami kultūrinių, tautinių bei tikiybinių skirtumų gaisrai, būtina aiškintis tokių skirtumų (taip pat panašumų) gilumines priežastis, radimosi sąlygas, būtina telkti įvairių civilizacijų atstovus, raginti juos ieškoti hermeneutinių sąlyčio taškų, ugdyti tarpkultūrinį supratimą.

Faktiško pasaulio atžvilgiu filosofai nelieta nuošalyje, nelieta „kabineti-niame krėsle“. „Naujoviškos“ idėjos, kurios šiandien kaitina tarptautinių santykių teoretikus, pabrėžiančius skirtingų civilizacijų vaidmenį globaliame pasaulyje, gerokai anksčiau, prieš kelis dešimtmečius sistemingai pradėtos gvildinti Honolulu lyginamosios filosofijos sąjūdyje, kurio dalyviai, keldami „pasaulinės filosofijos“ idėjas, jau tuomet puikiai suvokė egzistencinę būtinybę tarp svetimų, neretai susipriešinusių civilizacijų ieškoti hermeneutinių sąlyčio taškų. Suprato, kokia trapi ir menama gali pasirodyti atskirų civilizacijų vienybė, į kultūrinės tradicijas pažvelgus iš arti, iš vidaus. Matė, kad konkrečios gyvenimo sąlygos, nuolatos besikuriančios pasaulinės organizacijos, užmezgami ir palaikomi tarptautiniai ryšiai tiesiogiai skverbiasi į dabartinės filosofijos praktiką, skirtingų mąstymo tradicijų akivaizdoje provokuoja domėtis pačios filosofijos globalumu – gebėjimu sistemingai aprėpti episteminę pasaulio įvairovę.

Tiriamasis laukas

Disertacijoje nagrinėju „pasaulinės filosofijos“ idėjas, kurias skirtingais raidos etapais formulavo Honolulu lyginamosios filosofijos sąjūdžio dalyviai. Minėtas intelektinis sąjūdis radosi glaudžiai bendradarbiaujant trimis įstai-goms: Havajų universiteto Filosofijos katedrai, moksliniam žurnalui *Philosophy East and West* bei Rytų-Vakarų filosofų konferencijoms. Sąjūdis atnešė puikių mokslinių rezultatų bei pritraukė pasaulio humanitarinės šviesuomenės dėmesį. Trumpai išvardysiu tuos laimėjimus, kurie Honolulu lyginamosios filosofijos sąjūdį dabartinėse humanitarinėse diskusijose iškelia į pirmą planą, o šios disertacijos atveju pamatuotai leidžia suvokti kaip konkretų istorinį kontekstą, intelektinės veiklos židinį, kuriame „pasaulinės filosofijos“ idėjos pastaraisiais dešimtmečiais buvo keliamos ir narpliojamos, ko gero, pačiais kruopščiausiais ir įvairiausių būdais:

- (a) *probleminės ištakos*: Honolulu lyginamosios filosofijos sąjūdį įžiebė „pasaulinės filosofijos“ idėja, tiksliau, keletas daugiau ar mažiau įvairuojančių tokios idėjos atmainų, kurių egzistencinę svarbą pabrėžė ne

tik paūmėjęs Rytų ir Vakarų filosofų susidomėjimas kitų civilizacijų mąstymo ypatumais bei tradicijomis, bet ir dviejų pasaulinių karų draskomo pasaulio suirutė, žiaurumas, nežmoniškumas, kančios, nesusišnekėjimas, – šurpinančios negandos, kurias išspręsti galėjo tik bendro, visą pasaulį apimančio semantinio lauko kūrimas;

- (b) *tarptautinis akademinis pripažinimas ir įtaka*: pradedant pirmosiomis Rytų-Vakarų filosofų konferencijomis Honolulu centre sumaniai ir sėkmingai įgyvendinamos *globalaus* masto mokslinio bendradarbiavimo programos. Ryškiausi lyginamojo sąjūdžio atstovai yra atsakingi kitų įtakingų tarptautinių mokslinio bendradarbiavimo įstaigų nariai, tarptautiniai nariai, vykdomieji nariai, vykdomieji prezidentai, viceprezidentai, prezidentai, garbės prezidentai ir panašiai. Jie dalyvauja daugelio tarptautinių mokslinių žurnalų bei leidybinių projektų redakcinėse kolegijose, ne vienas kuriuo nors laikotarpiu dirbo šių žurnalų ar leidybinių programų vyriausiais redaktorais ar net buvo jų steigėjai;
- (c) *leidybinė programa*: su Rytų-Vakarų filosofų konferencijomis susijusi literatūra, kurios pagrindinis leidėjas bei platintojas yra Havajų universiteto leidykla, yra prasiskynusi kelią į visų didesnių švietimo įstaigų bibliotekas tiek Rytuose, tiek Vakaruose;
- (d) *individualus civilizacinių regionų atstovavimas*: Rytų-Vakarų filosofų konferencijų dalyviai asmeniškai priklauso minties tradicijoms, kurias atstovauja žodžiais ir darbais. Apie Indiją čia dėsto platų pripažinimą mokslo pasaulyje pelnę indai, apie arabų kraštus – arabai, apie Kiniją – kinai, apie Vakarus – europiečiai ir amerikiečiai. Žinoma, pasitaiko išlygų, tačiau pamatinis principas lieka tas pats: tiesioginis kultūros, kurios mąstymo bruožai pristatomi kolegoms mokslininkams iš svetur, atstovavimas konferencijų dalyviams bei rengėjams yra ne tik savaime suprantamas dalykas, bet, regis, ir kertinė metodinė nuostata, daranti tokias konferencijas apskritai įmanomas hermeneutiniu požiūriu;
- (e) *geografinė padėtis*: sąjūdžio būstinė yra Havajų salyne, kuris savo geografine padėtimi įsiterpęs tarp Rytų ir Vakarų, Šiaurės ir Pietų. Šitai turi ne tik simbolinę, bet ir praktinę reikšmę, kadangi padėtis gerokai palengvina sąjūdžio dalyvių ir organizatorių susisiekimą bei susirašinėjimą;
- (f) *kultūrinė aplinka*: ypatinga Havajuose yra ir istorinė, kultūrinė bei rasinė aplinka: taip, Havajai yra penkiasdešimtoji – paskutinė – JAV valstija, tačiau turinti stiprią etninę tapatybę. Vietiniai čia vis dar šneka havajiečių kalba, kai kurie – savitu kreolų dialektu, o gyventojų rasiniai bruožai liudija apie nuotykių kupiną genčių iš Azijos, Europos bei vietinių salų susiliejo istoriją. Havajų etninė sudėtis yra mišriausia visose Jungtinėse Valstijose, galimas dalykas, ir visame pasaulyje. Ypatinga geografinė ir kultūrinė aplinka sąlygojo konferencijose vyraujančią bendrą kū-

rybingo įsiklausimo nuotaiką, kuri Rytų-Vakarų filosofų konferencijų darbą daro sklandesnį, našesnį, atviresnį ir jautresnį neįprastiems, kitoniškiems mąstymo tipams – be tokios nuostatos lyginamosios filosofijos projektas kažin ar galėtų būti vaisingas.

Temos aktualumas

Pagrindiniu disertacijos tyrimo objektu pasirinkta „pasaulinės filosofijos“ tema, įskaitant įvairias istorines jos metamorfozes, šiandien sutinkamas („naujosios“) lyginamosios filosofijos pavadinimu, yra aktuali mažiausiai trimis prasmėmis:

- (a) pirmiausia jai priskirtinas *egzistencinis* aktualumas: ji išreiškia vieną esminių dabartinio gyvenimo ypatybių – pasaulio, kuriame gyvename, globalėjimą, vientisėjimą, tapsmą viena sąryšinga sistema;
- (b) „pasaulinės filosofijos“ temai priskirtinas ir *mokslinis* aktualumas: gyvenimas globaliame pasaulyje atsispindi dabartinėse filosofų teorijose ir praktikose. „Pasaulinės filosofijos“ idėjų kūrimas yra vienas tokių atspindžių, žymintis įtakingos filosofinės tradicijos – Honolulu lyginamosios filosofijos sąjūdžio – artimiausią praeitį ir leidžiantis išvalgiau interpretuoti jos mokslinę dabatį. Honolulu lyginamosios filosofijos sąjūdis ir jo pagrindinė įstaiga Rytų-Vakarų filosofų konferencijos ne tik plačiai aptarinėjami įvairiose tarptautinėse mokslininkų diskusijose, bet ir tokias diskusijas savaime įžiebia didžiausiuose Vakarų ir Rytų mokslo centruose bei jų spausdinamuose akademinuose leidiniuose;
- (c) galų gale norėčiau paminėti ir *vietinį kultūrinį* temos aktualumą: ji be abejonės susijusi su Lietuva kaip atskira kultūra, keliančia tautinės tapatybės klausimus, mėginančia surasti savo vietą pasaulio tautų bendrijoje. Tiesa, pačius vienalaikio dvasinio tapatinimosi su Lietuva ir dvasinio tapatinimosi su pasauliu santykius disertacijoje gvildenu tik glaustu pavidalu. Disertacijos medžiagą greičiau traktuojau kaip būtiną parengiamąjį etapą vaisingoms tokių santykių diskusijoms.

Temos ištirtumas ir originalumas

Norėčiau išvardyti vietinius ir tarptautinius autorius, kurie darė lemtingą poveikį mano tyrimo eigai, neviena prasme įkvėpė ir paskatino gilintis į „pasaulinės filosofijos“ problemas, taip pat sufleravo, retsykiais, atvirai rodė, kaip šalinti netikėtai atsiradusias metodines bei kitokias kliūtis. Pirmiausia norėčiau išskirti visą filosofinę, istoriografinę ir kultūrologinę literatūrą, susijusią su Rytų-Vakarų centro leidybine serija, kurią Charlesas Moore'as Havajų universitete pradėjo iškart po Antrojo pasaulinio karo. Ši serija apima dešimtis tomų,

kurie apibendrina Rytų-Vakarų filosofų konferencijose perskaitytus pranešimus, kurių autoriai apjuosia visą pasaulį, o jų pasisakymai yra nekart cituojami disertacijos puslapiuose. Prie serijos priskirtinas ir žurnalas *Philosophy East and West*, kurį taip pat įsteigė Charlesas Moore'as. Honolulu lyginamosios filosofijos literatūrinė tradicija yra tokia turtinga, jog buvo įmanomas tik išrankus jos skaitymas, o mėginimas su ja susipažinti nuodugniai užtruktų ne kelerius metus. Kiti užsienio mąstytojai, kurių veikalus kruopščiai nagrinėjau disertacijoje ir be kurių įnašo toks temos formulavimas, koks yra dabar, nebūtų galimas – tai idėjų istoriografas Arthuras Onckenas Lovejoy'us ir jo knyga *The Great Chain of Being: A Study of the History of an Idea* (New York: Harper & Row, Publishers, 1965) bei straipsnių rinktinė *Essays in the History of Ideas* (New York: Capricorn Books, G. P. Putnam's Sons, 1960); idėjų istoriografas Hajime Nakamura ir jo knygos *A Comparative History of Ideas* bei *Ways of Thinking of Eastern Peoples: India, China, Tibet, Japan* (Ed. by Philip P. Wiener. Revised edition. Honolulu: East-West Center Press, 1964; nors pastarosios disertacijoje proporciniais sumetimais sąmoningai tiesiogiai beveik nekommentavau); sociologas Randallas Collinsas ir jo veikalas *The Sociology of Philosophies: A Global Theory of Intellectual Change* (Cambridge, Massachusetts, and London, England: The Belknap Press of Harvard University Press, 1998); orientalistas Wilhelmas Halbfassas ir jo studija *India and Europe: An Essay in Philosophical Understanding* (Motilal Banarsidass Publishers Pvt. Ltd., Delhi, 1990), sociologas Robinas Cohenas ir jo knyga *Global Diasporas* (UCL Press, 1997); politologas Samuelas P. Huntingtonas ir jo straipsnis „The Clash of Civilizations?“ (*Foreign Affairs*. Summer, 1993, p. 22–49); politologas Robertas Cooperis ir jo knyga *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-first Century* (London: Atlantic Books, 2003); politologas Robertas Kaganas ir jo monografija *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order* (New York: Vintage Books, 2004); teisėtyrininkė Anne-Marie Slaughter ir jos knyga *A New World Order* (Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2004). Pastarųjų mokslininkų indėlis išryškina tarpdalykinius disertacijos bruožus.

Lietuvoje „pasaulinės filosofijos“ temą lig šiol nuodugniausiai gvildesto šie mokslininkai: Antanas Andrijauskas savo darbuose „Honolulu komparatyvistikos centro suklestėjimas“ (*Lyginamoji civilizacijos idėjų istorija*. Vilnius: VDA leidykla, 2001, p. 517–31), „Honolulu komparatyvizmas“ (*Kultūrologijos istorija ir teorija*. Vilnius: VDA leidykla, 2003, p. 326–329), „Komparatyvistinės filosofijos metodologinės metamorfozės“ (*Rytai-Vakarai: Kultūrų sąveika*. Vilnius: Lumen fondas, 2002, p. 7–41); Julius Vaitkevičius savo straipsnyje „Rytų ir Vakarų mąstymo tradicijų dialogo paieškos ankstyvajame Honolulu komparatyvizmo sąjūdžio etape“ (*Rytai-Vakarai. Komparatyvistinės studijos II. Kultūrologija* 7. Vilnius: Kultūros ir meno institutas, 2001, p. 299–320).

Su Honolulu lyginamosios filosofijos sąjūdžiu, Rytų-Vakarų filosofų konferencijomis ir žurnale *Philosophy East and West* skelbiamais tyrimais susijusius arba giminingus klausimus aptarė šie mokslininkai: Antanas Andrijauskas savo rašiniuose arba monografijose „Civilizacijos teorijos metamorfozės ir komparatyvizmo idėjų sklaida“ (*Kultūra ir civilizacija*. Vilnius: Gervėlė, 1999, p. 8–156), „Orientalistika ir komparatyvistinės studijos“ (*Rytai-Vakarai. Komparatyvistinės studijos II. Kultūrologija* 7. Vilnius: Kultūros ir meno institutas, 2001, p. 12–168), *Lyginamoji civilizacijos idėjų istorija* (Vilnius: VDA leidykla, 2001), „Istorinė Rytų ir Vakarų civilizacijų santykių raida“ (*Rytai-Vakarai. Komparatyvistinės studijos III. Kultūrologija* 8. Vilnius, 2002, p. 11–195), *Kultūrologijos istorija ir teorija* (Vilnius: VDA leidykla, 2003), „Komparatyvistinės kultūrologijos vieta kultūros fenomeną tyrinėjantių mokslų sistemoje“ (*Kultūros istorijos tyrinėjimai*. T. 5. Vilnius, 1999, p. 36–86), „Komparatyvizmo antinomijos: kultūros mokslų sintezės paieškos“ (*Logos*, Nr. 17, 1999, p. 75–106), „Rytų ir Vakarų dichotomija civilizacinės komparatyvistikos požiūriu“ (*Acta Orientalia Vilnensia*. Nr. 1, 2000, p. 11–27); Audrius Beinorius savo straipsniuose arba knygose *Sąmonė klasikinėje Indijos filosofijoje* (Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2002), „Intelektualinės indų kultūros recepcija Vakaruose: komparatyvizmo metamorfozės“ (*Logos*, Nr. 20, 2000, p. 90–113), „Indų filosofinė epistema šiuolaikinės komparatyvistinės metodologijos perspektyvoje“ (*Rytai-Vakarai: komparatyvistikos studijų antologija*. T.1. Vilnius: Vaga, 2002, p. 127–144), „Sąmonės problematika Indijos filosofijoje: fenomenologinis-komparatyvinis pjūvis“ (*Filosofija, sociologija*, Nr.4, 1999, p. 19–28), „Budologijos istorija kaip kultūrinės Rytų ir Vakarų sąveikos atspindys“ (*Rytai-Vakarai: kultūrų sąveika*. Vilnius: Logos, 2002, p. 64–71); Leonidas Donskis savo monografijoje *Moderniosios kultūros filosofijos metmenys* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993); Vytautas Kavolis savo veikaluose *Moralizing Cultures* (Lanham: University Press of America, 1993), *Kultūros dirbtuvė* (Vilnius: Aidai, 1996), „Civilizacijos analizė kaip kultūros sociologija“ (*Sociologija*, Nr. 2, 1998), *Civilizacijų analizė* (Vilnius: Baltos lankos, 1998); Loreta Poškaitytė savo darbuose *Estetinė būtis daoizme* (Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2004), „Tradicinės kinų kultūros tyrinėjimas tarpcivilizaciniame dialoge“ (*Rytai-Vakarai: kultūrų sąveika*. Vilnius: Logos, 2002), „Tolimųjų Rytų religinių-filosofinių sistemų tipologiniai panašumai ir skirtumai“ (*Rytai-Vakarai: komparatyvistinės studijos*. T. 1. Vilnius: Vaga, 2002, p. 145–178), „Kūrybingumo suvokimas klasikinėje kinų ir „poklasikinėje“ Vakarų filosofijoje“ (*Liaudies kultūra*, Nr. 6, 2000, p. 37–44); „Kinų mąstymo situatyvumas Vakarų postmodernistinės kultūros orientalizacijos kontekste“ (*Rytai-Vakarai. Komparatyvistinės studijos II. Kultūrologija* 7. Vilnius: Kultūros ir meno institutas, 2001, p. 211–248); Algis Uzdavinys savo rašiniuose „Neoplatoniškoji ir koraniškoji

hermeneutika: panašumai ir skirtumai“ (*Logos*, Nr. 19, 1999, p. 14–17; Nr. 20, 2000, p. 62–79), „Šventumo samprata ankstyvojoje krikščionybėje ir sufizme“ (*Logos*, Nr. 18, 1999, p. 79–86), „Islamo civilizacijos bruožai komparatyvistiniu požiūriu“ (*Rytai-Vakarai. Komparatyvistinės studijos II. Kultūrologija* 7. Vilnius: Kultūros ir meno institutas, 2001, p. 249–272), „Hermeneutinė Rytų-Vakarų priešpriešos problema“ (*Rytai-Vakarai: komparatyvistinės studijos*. T. 1. Vilnius: Vaga, 2002, p. 179–196).

Minėta literatūra akivaizdžiai rodo, kad pasirinkta problema nėra svarstoma pirmą kartą. Tirdamas „pasaulinės filosofijos“ idėjas, nesusidūriau su mokslinės raštijos stygiu, veikiau atvirkščiai. Drauge išvardytos knygos ir straipsniai sukuria diskusinį kontekstą, kuriame atsiskleidžia disertacijos originalumas. Tyrimas yra savitas dviem bruožais: (a) nors Honolulu lyginamosios filosofijos sąjūdyje keltos „pasaulinės filosofijos“ idėjos kitų autorių darbuose iš tikrųjų sušmėžuoja, vis dėlto jos aptariamos greičiau probėgšmais, tuo tarpu disertacijoje, pateikdamas „pasaulinės filosofijos“ idėjų tipologiją, plėtoju sistemingą požiūrį į problemą. (b) Kitas reikšmingas disertacinio tyrimo nuopelnas slypi pačioje tyrimo sąrangoje, kurioje savitu, pažintine prasme reikšmingu būdu sujungiau į palyginti darnią visumą istoriografinį, sociologinį bei filosofinį požiūrius ir iš gautos mišrios, tarpdalykinės perspektyvos kritiškai įvertinu „pasaulinės filosofijos“ idėjas.

Tyrimo tikslai ir uždaviniai

Rengdamas disertaciją, užsibrėžiau tokius tikslus:

- (a) paaiškinti, kodėl globaliame nūdienos pasaulyje yra prasminga kelti „pasaulinės filosofijos“ idėjas, nagrinėti probleminius laukus, kurie apibrėžiami tokiomis idėjomis;
- (b) kuo tiksliau ir sistemingiau aptarti Honolulu lyginamosios filosofijos sąjūdžio prielaidas, metodus bei praktikas, kiek jos susijusios su „pasaulinės filosofijos“ idėjų formulavimu;
- (c) apibrėžti diskusiniame Rytų-Vakarų filosofų konferencijų kontekste labiausiai pasklidusias „pasaulinės filosofijos“ sampratas ir jų pagrindus sudaryti „pasaulinės filosofijos“ idėjos tipologiją;
- (d) išrūšiuoti pagrindines „pasaulinės filosofijos“ idėjas, kritiškai jas aptarti loginiu, semantiniu bei fenomenologiniu požiūriais;
- (e) atskleisti glaudžias dalykines sąsajas tarp kultūrologinės filosofijos, keliančios „pasaulinės filosofijos“ idėjas, ir lyginamosios idėjų istoriografijos;
- (f) atskirų atvejų tyrimais išnagrinėti ir apibūdinti mokslinę idėjų istoriografijos perspektyvą, jai savybingą minties dinamiką, metodus bei temas, išryškinti idėjų istoriografijos dalykinį savitumą, kritiškai parodant, kuo šis humanitarinis mokslas skiriasi nuo filosofijos;

- (g) atskleisti metodologinę įtampą, kuri tvyro tarp lyginamosios filosofijos ir idėjų istoriografijos, įtampą, kurios esmė – pavojingas lyginamosios filosofijos pakeitimas lyginamąja idėjų istoriografija;
- (h) išryškinti lyginamosios idėjų istoriografijos svarbą tiek keliant „pasaulinės filosofijos“ idėjas, tiek užmezgant dialogą su kirtingų kultūrų mąstymo tradicijomis dabartinei filosofijai aktualiais klausimais. Siekdamas išvardytų tikslų, kėliau sau tokius uždavinius:
 - (a) prieš teorinį kiekvieno klausimo svarstymą aptarti istorinį klausimo iškilimo ir plėtojimosi kontekstą, pastarąjį suvokiant kaip problemos ištakų mokslą, kaip šviečiamąją priemonę, kurios imtis reikia tyrimo pradžioje. Todėl vykdydamas tyrimą, į istoriografinius duomenis nuolatos žvelgiau kaip į pasirinkto teorinio objekto prolegomenus;
 - (b) tiriamus duomenis išnagrinėti, analitiškai skaidant sąvokas, apibrėžiant terminų vartosenas, išskiriant reikšminius žodžių atspalvius, atskleidžiant neišsakytas mąstymo prielaidas;
 - (c) vadovaujantis tyrimo tikslais, patikslintas sąvokų bei terminų reikšmės sintezės būdu naujai susieti į sudėtingesnes semantines visumas: apibendrinimus, įžvalgas, argumentinius darinius.

Metodiniai tyrimo principai

Kadangi disertacinis tyrimas, būdamas filosofinis, drauge apėmė duomenis iš kitų dalykinių sričių, tokių kaip globalios studijos, idėjų istoriografija, žinojimo ir mokslo sociologija, politologija bei kultūrologija, darbe taikoma metodika vadintina mišria arba tarpdalykine. Tokia metodika mūsų dienomis ypač skatinama tarp humanitarų, *giliai įsisąmoninus žalingus perdėtos specializacijos padarinius: universalaus išsilavinimo stoką, dalykinį užsisiklendimą, akademinės bendruomenės susvetimėjimą.*

Vienas pagrindinių įrankių, nagrinėjant „pasaulinės filosofijos“ temą, buvo atitinkamos mokslinės raštijos atranka ir skaitymas. Atrinkdamas skaitinius vadovavausi trimis pagrindiniais kriterijais:

- (a) kad pasitelktas tekstas kuo tiesiogiau atlieptų disertacijos problematiką;
- (b) kad teksto autorius būtų plačiai pripažintas pasaulio, ar bent Lietuvos mokslininkų bendruomenėje (tokį pripažinimą matuojant žurnalų, leidyklų bei akademių įstaigų, kuriose autorius darbuojasi ar spausdinasi, reputacija, taip pat autoriaus cituojamumu mokslinėje literatūroje);
- (c) kad mano asmenine nuožiūra autoriaus mintys būtų svarios ir vertos įsigilinimo.

Pabrėžtina, jog tyrimas nėra skirtas pavienio filosofo ar atskiro teksto interpretavimui, jo objektas yra tam tikros idėjos, skleidžiamos „pasaulinės filosofijos“ pavadinimu, ir šių idėjų gebėjimas arba negebėjimas atitikti tikro-

vės reiškinius. Todėl kiek galima šalinausi panoramiškumo, tiksliau, fragmentiškumo, kuris atsiranda į tyrimo lauką nesaikingai įtraukiant kuo daugiau pavardžių, nuomonių, tekstinių ištraukų bei šaltinių. Veikiau, ypač aptardamas idėjų istoriografijos dalykinius ypatumus, susitelkiau ties keliomis įžymiomis asmenybėmis (Arthuru Onckenu Lovejoy'umi, Hajime Nakamura, Randallu Collinsu) ir, užuot sklaidęs dešimtis straipsnių, rinkausi nuodugnai iširti pavienius, sisteminius milžiniškos apimties veikalus. Dvi Lovejoy'aus knygos siekia beveik 800 puslapių, du Nakamuros tomai – per 1300 puslapių, Collinso monografija – 1098 puslapių. Šių stambių studijų nagrinėjimas pareikalavo ne tik ypatingo susikaupimo, bandant juos kritikuoti sisteminiu požiūriu, bet, kalbant grynai fiziškai, vieno veikalo skaitymas trukdavo ne savaites, o mėnesius. Esu įsitikinęs, kad tokia tyrimo strategija pasiteisino.

Tiesa, apsiribodamas keliais autoriais, privalėjau atsisakyti pretenzijų į visuotinumą: aptardamas konkrečias idėjų istoriografijos praktikas, neieškojau ir nekūriau abstraktaus, suvestinio, visus istoriografinius metodus apimančio modelio. Užtai gilindamasis į tiriamąją medžiagą, galėjau aptarti reikšmingas analitines ir teorines smulkmenas, kurios būtų buvusios nepasiekiamos, problemas traktuojant tik apžvalginio lygmeniu. Antra vertus, įžanginius skyrius, kuriuos rašiau, norėdamas apibūdinti istorinį bei visuomeninį tiriamo klausimo kontekstą, laikiau svarbia disertacijos argumentinio audinio dalimi. Istoriografiniai įvada parašyti remiantis įvairiais moksliniais žinynais. Iš jų visų norėčiau išskirti Danielo R. Woolfo sudarytą dvitomę *A Global Encyclopedia of Historical Writing* (New York & London: Garland Publishing, Inc., 1998), kurioje greičiau ir dažniau rasdavau atsakymus negu kitose enciklopedijose. Taip pat pažymėčiau Zenono Norkaus monografiją *Istorika* (Vilnius: Taura, 1996), kurioje aptikau aiškų, puikiai išdėstytą Vakarų istoriografinių mokyklų sąvadą lietuvių kalba.

Tyrimo dėstymo tvarka ir logika

Disertaciją sudaro įvadas ir dvi dalys: „Lyginamoji idėjų istoriografija: globalėjimas atgaline linkme“ bei „Pasaulinės filosofijos' idėjų kritika“. Įvade minėjau įvairius globalius procesus, kurie, sukurdami naujas, visą pasaulį apjuosiančias sąveikavimo ir bendravimo formas, mūsų gyvenimui bei gyvenimui suteikia naują kokybę. Suvokus padėties naujumą, įsisąmoninus naujas veiklos rūšis, kurių skiriamasis bruožas – sklaida pasauliniu mastu, darosi vis natūraliau į faktiškai nekoordinuotą praeitį žvelgti kaip į palyginti vientisą. Apie šią pasaulėžiūrinę metamorfozę, kurią pavadinau „globalėjimu atgaline linkme“ svarstau pirmoje disertacijos dalyje.

Įvadas ir pirma dalis leidžia pasiruošti pagrindiniam disertacijos tyrimui, kuris išdėstytas antroje dalyje: *viena vertus*, kritikuojant Rytų-Vakarų filosofų

konferencijose puoselėtas „pasaulinės filosofijos“ idėjas, nuolatos būtina prisiminti dabartinio susisaisčiusio, globalėjančio pasaulio ypatybes, kurios paaiškina augantį poreikį susimąstyti apie pasaulinės filosofijos galimybes; *antra vertus*, būtina pripažinti faktą, kad santykinai vientiso dabartinio pasaulio esatis, įskaitant visas jai būdingas tarpkultūrines sąveikas, santarves bei sankirtas, liks miglota, beveik neperkandama tol, kol nesukursime santykinai vientiso, visiems mus bendro praeities pasaulio interpretuojamojo vaizdinio, nuo kurio iš esmės priklausys dabartinio pasaulio sklaidos bei vystymosi perspektyvos.

Vienas pagrindinių proto įnagių tokiam interpretuojamajam vaizdinui formuoti yra lyginamoji idėjų istoriografija, kuri virsta svarbiausiu gretutiniu dalyku, ruošiant įvairius „pasaulinės filosofijos“ projektus. Vis dėlto *nuolat augantis ir įsivyraujantis lyginamosios idėjų istoriografijos vaidmuo, palengva ima varžyti, kur ne kur užgožti minėtų projektų filosofiskumą, todėl būtina sugrįžti prie principinių filosofijos ir idėjų istoriografijos skirtumų; juos išryškinti, kritiškai pažvelgti į kai kurias pastangas vieną dalykinę perspektyvą (dažniausiai filosofiją) pakeisti kita (dažniausiai idėjų istoriografija) – pastangas, kurių Honolulu lyginamosios filosofijos sąjūdyje apstu.*

Kol kas aptarinėjau disertacijos dalių išdėstymą, kokį jį randame tekste, tačiau faktiškai tyrimo eiga klostėsi kitaip. Norėčiau ją trumpai nupasakoti, nes manau, kad tai paaiškins, kodėl nusprendžiau pasiūlyti tokią, o ne kitokią galutinę tyrimo sandarą. Pradinės mintys, iš kurių išsirutuliojo disertacija, gimė pakaitomis nagrinėjant klausimus, kurie aptariamą įvadą ir antroje tyrimo dalyje. Pirmą dalį iš tikrųjų pradėta rašyti vėliausiai, kadangi gilindamasis į Honolulu lyginamosios filosofijos sąjūdžio literatūrą, ypatingai „pasaulinės filosofijos“ idėjas, ilgainiui suvokiau, kad tokių idėjų kritika reikalauja gero, kai išsamesnių metodologinių lyginamosios idėjų istoriografijos studijų.

Kalbant apie argumentuojamąją seką, ne viena prasme pirmos dalies tekstas turėtų būti įterptas į antros dalies skirsnį pavadinimu „Pasaulinė filosofija kaip lyginamoji idėjų istoriografija“, tačiau toks perkėlimas išdarytų disertacijos proporcijas. Pati lyginamosios idėjų istoriografijos tyrimo apimtis reikavo atskiro, savarankiško skyriaus; antra vertus, šis tyrimas darniai įsikomponavo tarp disertacijos įvado ir antros dalies kaip jungiamoji grandis. Juk įvade, kalbėdamas apie egzistencinį tyrimo kontekstą, pabrėžiau mąstymo dabartį, pirmoje dalyje – praeitį, o antroje dabartis ir praeitis susivienija kūrybiškoje ateities vizijoje – „pasaulinės filosofijos“ idėjose.

Rengdamas disertaciją, kiek tikslinga ir kiek įmanoma, vadovavausi tokią dėstymo tvarka:

- (a) pateikti įvadinę istoriografinę konkretaus klausimo apžvalgą;
- (b) interpretuojamąjį istorinių procesų apibendrinimą;
- (c) metodologinį svarstymą;

- (d) metodologinę kritiką;
- (e) filosofinę kritiką;
- (f) filosofines įžvalgas.

Loginiu požiūriu tokį minties rikiavimą būtų galima suprasti kaip dedukcinį ėjimą nuo to, kas bendriau, prie to, kas atskiriau. (Pavyzdžiui, pirmoje dalyje pradedu nuo idėjų istoriografijos, po to pereinu prie lyginamosios idėjų istoriografijos.) Tačiau minties skvarbumo, teorinio įsigilino prasmė – greičiau tai ėjimas nuo aptakaus, apžvalgaus traktavimo prie sutelkto, įsimaštomos požiūrio. Norėčiau atkreipti dėmesį dar į tai, jog vietomis disertacijoje esama tam tikros progresijos, kur ji galbūt sunkiau įžiūrima. Pavyzdžiui, antroje dalyje trys atskirų atvejų tyrimai, atitinkamai skirti Arthurui Onckenui Lovejoy'ui, Hajime'ui Nakamura ir Randallui Collinsui, surikiuoti į chronologinę eilę, siekiant pusiausvyros tarp mąstytojų, kurie atstovauja skirtingas idėjų istoriografijos raidos pakopas. Kita vertus, trečioje dalyje plėtodamas „pasaulinės filosofijos“ idėjų tipologiją, pavienes idėjas aptariu pradėdamas tomis, kurios nusipelnė daugiausiai kritikos, ir baigdamas tomis, kurios, mano sprendimu, yra labiausiai pagrįstos, sveikintiniausios. Šioje progresijoje atsiskleidžia mano kritinis, vertybinis požiūris.

Ginamosios išvados

1. „Pasaulinės filosofijos“ idėją loginiu, semantiniu bei fenomenologiniu požiūriais vaisingai galima aptarti tikrai pripažinus sąvokos nevienalytiškumą bei išnagrinėjus jos reikšminę įvairovę.

2. Pasaulinės filosofijos analizė taip pat nebus sėkminga, prieš tai metodologiškai nenustačius idėjų istoriografijai ir filosofijai būdingų mąstysenos ir pažinsenos skirtumų.

3. Idėjų istoriografijai būdingi šie skiriamieji bruožai: (a) gausios istorinės žinios apie įvairiausias pakraipos mąstytojus bei ilgaamžius mąstymo procesus; (b) sugebėjimas sieti skirtingos kilmės idėjas ir aptikti reikšmingų teorinių panašumų bei skirtumų; (c) neišvengiamas gilinimosi į problemas paviršutiniškumas ir išoriškumas; (d) asmeninės nuomonės neišsakymas.

4. Tarp idėjų istoriografijos ir filosofijos konstatuotinos šios metodinės takoskyros: (a) istoriografiniuose tyrimuose filosofijai paprasčiausiai nebelieka vietos; (b) istoriografiją įkvepia „seklia aistra“, kuri yra svetima filosofijai; (c) istoriografija atiduoda pirmenybę tam, kas žmonėms tipiška ir bendra, filosofijai tokia atodaira nebūdinga; (d) idėjų istoriografija faktiškai įrodo, jog istoriškai tiriama filosofija netenka savo esmės, filosofijos istoriografija virsta filosofijos nufilosofėjimo istoriografija; (e) idėjų istoriografija minties vertę nustato, remdamasi visuomeniniu minties poveikiu, filosofija – vadovaudamasi minties teisingumo kriterijumi.

5. Remiantis Honolulu lyginamosios filosofijos sąjūdyje pasklidusiomis vartosenomis, nustatytos šešios kertinės „pasaulinės filosofijos“ reikšmės: (a) pasaulinė filosofija kaip filosofinis sintetizmas; (b) pasaulinė filosofija kaip filosofinis universalizmas; (c) pasaulinė filosofija kaip susitikimo ir susitaikymo patetika; (d) pasaulinė filosofija kaip abipusio praturtinimo ir papildymo patetika; (e) pasaulinė filosofija kaip lyginamoji idėjų istoriografija; (f) pasaulinė filosofija kaip filosofinis kosmopolitizmas.

6. „Pasaulinės filosofijos“ idėja, konstruodama įvairius filosofinio dialogo tarp Rytų ir Vakarų kultūrų modelius, dažniausiai suklumpa, tačiau suklupdama leidžia išvengti daugybės klaidų, ir ši iš pažiūros neigiama padėtis kaip tik ir yra didžiausias pasaulinės filosofijos nuopelnas.

7. *Filosofinio sintetizmo* nesėkmė moko neplakti visko daiktan, nebrukti vienybės ten, kur jos nėra, ir juolab dirbtinai jos nekurti. Rytai ir Vakarai yra keblios, viso labo apytikslės kultūrologinės kategorijos – tiesą sakant tokios apytikslės, jog geriau šnekėti apie pavienes geografines vietas negu abstrakčius kultūrinius junginius. Filosofinis sintetizmas kaip samprata laikytinas klaidingu, kaip projektas – neįgyvendinamas.

8. *Filosofinio universalizmo* nesėkmė moko nepainioti nepatikrintų empirinių duomenų apie pamatinį visų kultūrų bendrumą su apriorine tokio bendrumo sąvoka, kuri galbūt suprantama ir taikytina politiniame „bendros ateities kūrimo“ kontekste, tačiau vargu ar filosofiskai pateisinama. Filosofinis universalizmas – toks, koks skelbiamas „pasaulinės filosofijos“ pavadinimu – laikytinas klaidingu.

9. *Susitikimo ir susitaikymo* bei *abipusio praturtinimo ir papildymo* patetikos, moko nepainioti dviejų labai skirtingų psichikos veiksnių – jautimo ir protavimo, kurių – vieno ar kito – vyravimas savaip nudažo tokių žodžių kaip tarpusavio „praturtinimas“, „papildymas“, „susitikimas“, „supratimas“, „susitaikymas“, „sutarimas“ ir „susitarimas“ reikšmes bei nepastebimai filosofiją, kuri yra protavimo menas *par excellence*, gramzdina ar pakileja į estetinį lygmenį, kuriame lemtingą vaidmenį atlieka ne argumentai, o simpatiniai ryšiai ir tinkama emocinė atmosfera. Susitikimo ir susitaikymo bei abipusio praturtinimo ir papildymo patetikoms pritartina *kaip* nuotaikoms, tačiau būtent dėl šios priežasties jos laikytinos ikifilosofinėmis ir neracionaliomis būsenomis, kurios savaime nėra teorinės, vadinasi, nėra ir mokslinės.

10. *Lyginamoji idėjų istoriografija* moko nepasiduoti paprasčiausio praities aprašymo pagundai, išsaugoti gyvą teorinį santykį su pamatine tikrove ir egzistenciniu šios patyrimu. Lyginamoji idėjų istoriografija yra pageidautina kaip šviečiamoji priemonė, kaip metodinis parengiamasis etapas susipažįstant su filosofinės minties įvairove tiek gimtojoje kultūroje, tiek svetur, tačiau jokių būdu nepainiotinas su pačiu filosofavimu, kuris skiriasi savo teorine perspektyva ir eiga.

11. *Filosofinis kosmopoliskumas*, žymintis, ko gero, pragmatiškiausią pasaulinės filosofijos reikšmę, moko nesustoti ties bendru principiniu nusistatymu, būti atviram kitų tradicinių mąstysenų svetimybėms; nepasitenkinti paviršutiniška bičiulystės, įsiklausymo, geranoriškumo, glėbesčiavimosi retorika. Filosofinis kosmopoliskumas apsaugo nuo iliuzinės proto veiksenos, kuri vadinama intelektiniu provincialumu, kai sava ženklų sistema nekritiškai perkeliama į svetimą, vyksta ne kito pažinimo, o savęs kartojimo bei įtvirtinimo procesas. Tačiau kaip toks filosofinis kosmopoliskumas nelaiduoja jokių teigiamų filosofinių rezultatų. Išlavinti filosofinį kosmopoliskumą, arba intelektualinį atvirumą kultūrinių požiūrių neįprastiems minties formavimo būdams, žinoma, reikia – bet tik tam, kad, užmezgę pokalbį su pašnekovais, kurie visi čiauska skirtingomis kalbomis, ilgainiui galėtume *peržengti* susikalbėjimo barjerą ir pradėti tiesioginį filosofinių klausimų svarstymą.

12. Žvelgiant į „senosios“ pasaulinės filosofijos ir „naujosios“ lyginamosios filosofijos santykį iš laiko perspektyvos, pripažintina, jog paskutinį pastarojo amžiaus dešimtmetį daugelio skelbtas lūžis Honolulu lyginamosios filosofijos sąjūdyje yra nepamatuotas, bent jau ne toks dramatiškas, kadangi panašumai šioje intelektualinėje tradicijoje vis dar nusveria skirtumus. „Naujoji“ lyginamoji filosofija ir „senoji“ pasaulinė filosofija nėra pasiekusios jokio esminio skilimo, jiedvi ligi šiol tebesudaro palyginti vientisą akademinę tradiciją.

Praktinis tyrimo taikomumas

Disertacijoje dėstoma mokslinė medžiaga gali būti pasitelkiama, atliekant tiek tiriamąjį, tiek pedagoginį darbą. Ji ypač naudinga universitetuose ir kitose švietimo įstaigose skaitant tarptautinių santykių, globalių tyrimų, pokolonijinių studijų, kultūrologijos, idėjų istoriografijos, filosofijos kursus, skirtus klausimams, kurių nagrinėjimas reikalauja sujungti į vieną tarpdalykinę tiriamąją perspektyvą minėtų mokslinių kryptų metodus ir žinias.

Praktiniu požiūriu tyrimo rezultatai yra savaip reikšmingi valdžios atstovams, taip pat įvairių nevyriausybinių organizacijų nariams, triūsiantiems tarptautinių santykių bei diplomatijos srityse: kultūros atašė, tarptautinių akademinio ir kultūrinio bendradarbiavimo programų kūrėjams bei įgyvendintojams.

Kadangi tyrime surinkti duomenys ir padarytos išvados tiesiogiai atliepia dabartinio globalėjančio pasaulio aktualijas, disertacija gali sėkmingai atlikti viešąją šviečiamąją paskirtį. Žinios yra perteikiamos lengvai skaitomu, suprantamu stiliumi, disertacinis tekstas be ypatingų pastangų gali būti skaitomos plačiosios visuomenės.

Doktoranto moksliniai straipsniai disertacijos tema

Stepukonis, Aivaras. Dabartinis filosofinis mąstymas – kas tai? I dalis. – *Logos*, 2001, Nr. 27, p. 122–142.

Stepukonis, Aivaras. Dabartinis filosofinis mąstymas – kas tai? II dalis. – *Logos*, Nr. 28, 2002, p. 117–31.

Stepukonis, Aivaras. Dailėtyra – naujų teminių ir metodinių galimybių įsisavinimas ir plėtojimas XX a. pirmoje pusėje. – *Humanistica*, Nr. 1 (9), 2001, p. 80–6.

Stepukonis, Aivaras. Friedricho Nietzsche's požiūris į tiesą: mirtinas įkandimas? – *Problemos*, Nr. 65, 2004, p. 98–105.

Stepukonis, Aivaras. Istoriografinis pliuralizmas: glausta mokyklų ir metodų apžvalga. / Stanislovas Juknevičius (sud.). *Kultūros savitumas ir universalumas. Kultūrologija 11*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2004, p. 124–147.

Stepukonis, Aivaras. Lyginamosios idėjų istorijos svarba dabartiniam filosofiniam mąstymui. / Antanas Andrijauskas (sud.). *Rytai-Vakarai: komparatyvistinės studijos II*. Vilnius: Kultūros ir meno institutas, 2001. P. 273–98.

Stepukonis, Aivaras. Marxo ir Engelso visuomeninės pažinimo teorijos link ir aplink. I dalis. – *Logos*, Nr. 37, 2004, p. 55–67.

Stepukonis, Aivaras. Marxo ir Engelso visuomeninės pažinimo teorijos link ir aplink. II dalis. – *Logos*, Nr. 38, 2004, p. 79–91.

Stepukonis, Aivaras. Marxo ir Engelso visuomeninės pažinimo teorijos link ir aplink. III dalis. – *Logos*, Nr. 39, 2004, p. 62–73.

Stepukonis, Aivaras. Maxas Scheleris ir žinojimo sociologija. I dalis. – *Logos*, Nr. 13–14, 1997–1998, p. 8–18.

Stepukonis, Aivaras. Maxas Scheleris ir žinojimo sociologija. II dalis. – *Logos*, Nr. 15, 1998, p. 38–45.

Stepukonis, Aivaras. Maxas Scheleris ir žinojimo sociologija. III dalis. – *Logos*, Nr. 16, 1998, p. 21–27.

Stepukonis, Aivaras. Maxas Scheleris ir žinojimo sociologija. IV dalis. – *Logos*, Nr. 17, 1999, p. 6–17.

Stepukonis, Aivaras. Maxas Scheleris ir žinojimo sociologija. V dalis. – *Logos*, Nr. 18, 1999, p. 55–62.

Stepukonis, Aivaras. Maxas Scheleris ir žinojimo sociologija. VI dalis. – *Logos*, Nr. 19, 1999, p. 81–92.

Stepukonis, Aivaras. Maxas Scheleris ir žinojimo sociologija. VII dalis. – *Logos*, Nr. 20, 2000, p. 44–55.

Stepukonis, Aivaras. „Pasaulinės filosofijos“ idėja Honolulu komparatyvizmo sąjūdyje. / Antanas Andrijauskas (red.). *Rytai-Vakarai: Kultūrų sąveika*. Vilnius: Logos, 2002, p. 119–130.

Stepukonis, Aivaras. Pasauliniai procesai ir naujoji mąstymo geografi-ja. / Arimantas Dumčius (sud.). *Lietuvių tauta ir pasaulis*, t. II, Kaunas, 2002, p. 105–11.

Stepukonis, Aivaras. Rytietišų ir vakarietišų mąstymo tradicijų polilogas. – *Darbai ir dienos*, Nr. 27, 2001, p. 307–15.

Stepukonis, Aivaras. Savarankiško mąstymo ir visuotinės tiesos nykmetis: G. W. F. Hegelio įtaka žinojimo sociologijai. – *Logos*, Nr. 31, 2002, p. 102–8.

Stepukonis, Aivaras. The Idea of a World Philosophy in the East-West Philosophical Context. – *Dialogue and Universalism*. Vol. XIII. No. 1–2/2003, p. 59–70.

Žinios apie doktorantą

1991 m. Kaune baigė Juozo Gruodžio konservatoriją, Klarneto specialybę, įgydamas orkestro artisto kvalifikaciją.

1995 m. JAV Ohajo valstijoje baigė Stiubenvilio pranciškonų universitetą, įgydamas teologijos ir filosofijos bakalauro (summa cum laude).

1997 m. Lichtenšteino kunigaikštystėje baigė Tarptautinę filosofijos akademiją, įgydamas filosofijos magistro laipsnį (magna cum laude) tema „Max Scheler's Sociology of Knowledge“.

1999 m. Kaune leidyklos „Markas“ užsakymu vertė Michaelio Preisingerio knygą *Das Bermuda Rätsel Gelöst*.

1999 m. Vilniuje, Filosofijos ir sociologijos institute vykusioje konferencijoje skaitė pranešimą „Jungtinio asmens sąvoka kaip etinė-personalitinė bendruomeninio vieningumo išraiška: žvilgsnis į M. Schelerio socialinę filosofiją“.

1999 m. Vilniaus universitete vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Rytai-Vakarai: kultūrų sąveika“ skaitė pranešimą „Pasaulinės filosofijos idėja Honolulu komparatyvizmo sąjūdyje“.

2000 m. Vilniuje leidyklos „Baltos lankos“ užsakymu redagavo Erwino Panofsky knygą *Meaning in Visual Arts*.

2000 m. Alytuje JAV Taikos korpuso vasaros mokykloje dirbo tarpkultūrinės programos koordinatoriumi.

2001 m. Vytauto Didžiojo universitete, Filosofijos katedroje dėstė kursą „Filosofinio teksto vertimas: J. S. Millio *Utilitarianism*“ ir „Šiuolaikinių šaltinių analizė: Davido Hume'o *mogaus proto tyrinėjimas*“.

2001 m. Kauno savivaldybėje vykusioje konferencijoje „Globalizacija: Lietuvių tauta šiandien ir rytoj“ skaitė pranešimą „Pasauliniai procesai ir naujoji mąstymo geografija“.

2001 m. Kaune vertė Johno Stuardo Millio knygą *Utilitarianism*., kurią ruošiasi išspausdinti leidykla „Margi raštai“.

2004 m. Italijoje dalyvavo Žmogaus mokslų instituto (Viena) rengtame dviejų savaitių seminare „On Concepts of Order“.

1997–2005 m. vietinėje ir užsienio spaudoje yra paskelbęs arti 30 mokslinių bei populiarių straipsnių teologijos, epistemologijos, žinojimo sociologijos, lyginamosios filosofijos bei lyginamosios idėjų istoriografijos temomis.

Aivaras Stepukonis

A CRITIQUE OF THE IDEAS OF "A WORLD PHILOSOPHY"

**Philosophical and Historiographical Projects
in the Honolulu Comparative Movement**

**Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Philosophy (01 H)**

Tiražas 50 egz.

**Isleido Kultūros, filosofijos ir meno institutas
Saltoniškių g. 58, LT-08105, Vilnius**

